

UiT og bærekraftsmålene

En rapport om UiTs bidrag for å nå bærekraftsmålene gjennom utdanning, forskning, innovasjon, drift og formidling.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
2	Rammeverket	2
2.1	Internasjonale føringer.....	2
	2030-agendaen og bærekraftsmålene	2
	Paris-avtalen	2
	Horisont Europa	3
2.2	Bærekraft i nasjonale styringsdokumenter og initiativ.....	3
	Langtidsplan for forskning og høyere utdanning	3
	Strategi for Norges forskningsråd 2020-2024.....	4
	Nasjonal handlingsplan for bærekraft	5
	Bærekraft i tildelingsbrev til UiT fra KD 2021.....	5
	SDG Norge	6
2.3	Bærekraft i UiTs styringsdokumenter	7
	Styrevedtak 2019.....	7
	Drivkraft i nord – strategi for UiT mot 2022	7
	Utviklingsavtalen	7
	Virksomhetsplan.....	8
	Handlingsplan for bærekraft og miljøledelse	8
	Bærekraft i strategiene til fakulteter og enheter	8
3	Bærekraft i hele virksomheten	11
3.1	Helhetlig satsing	11
	Status for helhetlig satsing	11
	Veien videre for helhetlig satsing.....	13
3.2	Bærekraft i utdanningene ved UiT	15
	Status for bærekraft i utdanning	15
	Veien videre for bærekraft i utdanning	19

3.3	Bærekraft i forskning ved UiT.....	21
	Status for bærekraft i forskning.....	21
	Veien videre for bærekraft i forskning.....	25
3.4	Bærekraft i arbeid med innovasjon ved UiT	26
	Status for bærekraft i innovasjon	27
	Veien videre for bærekraft i innovasjon.....	30
3.5	Bærekraftig drift ved UiT	32
	Status for bærekraft i drift	32
	Veien videre for bærekraft i drift	34
3.6	Bærekraft i formidling ved UiT.....	35
	Status for bærekraft i formidling.....	35
	Veien videre for bærekraft i formidling	38
4	Oppsummering og veien videre	41

1 Innledning

Bærekraftig utvikling handler om å ta vare på behovene til mennesker som lever i dag, uten å ødelegge framtidige generasjoners muligheter til å dekke sine. Høyere utdanningsinstitusjoner er avgjørende aktører for produksjon og formidling av kunnskap om bærekraft, samt i det å forberede en ny generasjon for å løse de globale utfordringene.

Rapport som grunnlag for styresak

I vedtak av mars 2020 ba styret ved UiT Norges arktiske universitet (UiT) om å bli forelagt en sak som drøfter hvordan FNs bærekraftsmål kan implementeres videre i forskning, utdanning, formidling og innovasjon ved UiT. Denne rapporten er et grunnlagsdokument for styresaken. Her gis det en oversikt over hvordan UiT jobber med bærekraft i alle deler av virksomheten – utdanning, forskning, innovasjon, drift og formidling. Det gis en oppsummering av arbeidet som gjøres i dag og presenteres forslag til tiltak for hvordan innsatsen kan styrkes fremover. UiTs tekniske og administrative drift er inkludert i dette dokumentet fordi det kompletterer bilde over virksomhetens satsing på og arbeid med bærekraft.

Bærekraft i årsrapporten

I tildelingsbrev for 2021 fra Kunnskapsdepartementet (KD) til virksomhetene i UH-sektoren, blir virksomhetene bedt om å synliggjøre i årsrapport for 2021 hvordan de bidrar til å innfri bærekraftsmålene. Rapporteringen skal også gi en overordnet beskrivelse av hvordan institusjonen arbeider med å redusere egne klima- og miljøavtrykk. Denne rapporten gir et godt grunnlag for rapporteringen fra UiT.

Prosess

Rapporten er skrevet av Sølvi Brendeford Anderssen, seniorrådgiver ved avdeling for forskning, utdanning og formidling og Marianne Vileid Uleberg, seniorrådgiver i stab til rektor og direktør.

Tidlig i arbeidet ble det innhentet innspill fra strategisk utdanningsutvalg (SUV), forskningsstrategisk utvalg (FSU) og bærekraftkomitéen. Studentene har medlemmer begge utvalgene og komitéen og har bidratt med innspill. Et nesten ferdig utkast av rapporten ble presentert for utvidet ledermøte og innspill derifra er innarbeidet i den endelige rapporten. Gjennom hele prosessen er det også innhentet innspill fra ansatte ved UiT med kompetanse på og kjennskap til de ulike temaene som er behandlet i rapporten.

2 Rammeverket

Aktiviteten ved UiT påvirkes av strømninger i verden rundt oss både globalt og lokalt. I dette kapittelet gis den en oversikt over noe av rammeverket som virker inn på UiTs aktivitet relatert til bærekraft.

2.1 Internasjonale føringer

2030-agendaen og bærekraftsmålene

I 2015 møttes alle FNs medlemsland i New York for å vedta en agenda for bærekraftig utvikling frem mot 2030 – «[2030-agendaen](#)». Agendaen tar sikte på å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og urettferdighet og håndtere klimaendringene innen 2030. 2030-agendaen består av 17 [bærekraftsmål](#) og er retningsgivende for politikk og finansiering fram mot 2030.

Oversikt over FNs bærekraftsmål. Grafikk: www.fn.no

FN peker på at det er nødvendig å investere i ny kunnskap og ny teknologi for å nå målene, og understreker betydningen av at utfordringene må møtes på tvers av ulike institusjoner, fag, tema og sektorer.

Paris-avtalen

I 2015 ble det på et møte i Paris enighet om en ny global og rettslig bindende klimaavtale – «[Paris-avtalen](#)». Stadig flere land ratifiserer avtalen, og per november 2020 hadde 195 land forpliktet seg til den. Gjennom Paris-avtalen har Norge forpliktet seg til å redusere utslippene av klimagasser med minst 40 % innen 2030 sammenlignet med 1990, og det er lovfestet et

mål om at Norge skal bli et lavutslippssamfunn innen 2050. Norge meldte i 2020 inn et forsterket mål om å redusere utslippene med 50 % og opp mot 55 % innen 2050.

Horisont Europa

EUs niende rammeprogram for forskning og innovasjon, [*Horisont Europa*](#), startet opp 1. januar 2021. Rammeprogrammets visjon er:

En bærekraftig, rettferdig og god fremtid for menneskene og jorden basert på europeiske verdier.

Programmet har tre hovedmål der to av dem er tett knyttet opp mot bærekraftsmålene:

- Håndtere klimaendringer (35 % av budsjettet)
- Bidra til å oppnå FNs bærekraftsmål
- Styrke Europas konkurransekraft og vekst

2.2 Bærekraft i nasjonale styringsdokumenter og initiativ

Langtidsplan for forskning og høyere utdanning

[*Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2019-2028*](#) gir retning for den nasjonale politikken innenfor høyere utdanning og forskning. I langtidsplanen blir UH-institusjonenes innsats for å gjennomføre det grønne skiftet og sikre et bærekraftig velferdssamfunn vektlagt. Der står det blant annet at:

Forskning og høyere utdanning står sentralt i utviklingen av et bærekraftig samfunn – miljømessig, sosialt, kulturelt, økonomisk og politisk. Vi må ha kunnskap for å kunne gjøre de riktige valgene slik at vi kan opprettholde velstand og velferd, ta vare på en klode som er i ferd med å bli overbelastet og verne om sentrale verdier som frihet og demokrati. ... Gjennom å satse på kunnskap skal vi ruste oss for fremtiden, skape nye, grønne og lønnsomme arbeidsplasser og en bedre og mer effektiv offentlig sektor. Alle som ønsker det, skal derfor ha tilgang til utdanning av høy kvalitet. Høy kvalitet i utdanning og forskning er viktig for et velfungerende arbeids- og næringsliv og for en fortsatt stabil utvikling av det norske velferdssamfunnet.

Hovedmålene i planen er:

- Styrket konkurransekraft og innovasjonsevne
- Møte store samfunnsutfordringer
- Utvikle fagmiljøer av fremragende kvalitet

Bærekraftsmålene gir retning for arbeidet og danner en viktig ramme for langtidsplanen.

Miljø, økonomi og sosial utvikling sees i sammenheng og bidrar til en mer helhetlig forståelse av noen av vår tids største samfunnsutfordringer. Enten det dreier seg om klima og miljø, tilgang på mat og energi, teknologiskifter eller demografiske endringer som flere eldre eller økt migrasjon, må utfordringene møtes med kunnskap. En fellesnevner er at utfordringene er komplekse og overskrider fag-, sektor- og landegrenser. Løsningene må være like grenseløse. I langtidsplanen pekes det på at de beste hodene, uavhengig av disiplin-, sektor- eller nasjonal bakgrunn, må forene krefter for å frembringe den kunnskapen vi trenger.

Langtidsplanen revideres hvert fjerde år for å gjøre justeringer i takt med endringer som skjer i verden. Neste revisjon er i 2022 og arbeidet er allerede startet opp. I forbindelse med oppstarten har Aasheim uttalt at «Siden langsiktighet er et hovedpoeng, ville det jo være dumt å kaste om på absolutt alt hvert fjerde år. Det er for eksempel ganske sikkert at klima og bærekraft, samfunnssikkerhet, helse og velferd er overskrifter som også må være sentrale i den neste langtidsplanen.»

Strategi for Norges forskningsråd 2020-2024

Norges forskningsråds strategi for 2020-2024 [*Idekraft verden trenger*](#) staker ut kursen for hvordan Forskningsrådet skal innrette sin innsats for å oppnå myndighetenes mål for forskning og innovasjon.

Strategien har *bærekraftig utvikling* som ett av tre hovedmål. De to andre målene er *grensesprengende forskning og innovasjon* og *fornyelse i næringsliv og offentlig sektor*. De tre hovedmålene speiler i stor grad de tre hovedmålene i *Langtidsplan for forskning og høyere utdanning* og hovedmålene for *Horisont Europa*.

De globale bærekraftsmålene spiller en stadig viktigere rolle i forsknings- og innovasjonssystemet. I *Idekraft verden trenger* blir det pekt på at kompleksiteten i de utfordringene målene favner krever bedre tilrettelegging for forskning og samarbeid på tvers av sektorer, finansieringskilder og land. Samtidig gir de sammensatte utfordringene behov for i større grad å se grunnleggende forskning, anvendt forskning, innovasjon og verdiskapning i

sammenheng. Det må skapes bedre betingelser for reelt tverrfaglig og tverrsektorielt samarbeid, og det må satses mer på radikal innovasjon med base i forskning.

Det legges også vekt på at dersom forsknings- og innovasjonsinnsatsen skal bidra effektivt til å løse de store bærekraftsutfordringene, må det tenkes nytt. Enkeltiltak er ikke tilstrekkelig. Endringer på systemnivå er nødvendig og krever eksplisitt styring og målrettede endringsprosesser. Det er behov for en miks av virkemidler som understøtter hverandre: forskning, innovasjon, reguleringer, økonomiske insentiver, etc. må trekke i samme retning og legge til rette for nødvendige gjennombrudd.

Bærekraftsmålene skal nås innen 2030. Det haster med å videreutvikle det nasjonale og internasjonale forsknings- og innovasjonssamarbeidet for å nå målene. Samtidig gir bærekraftsmålene konkrete verdiskapingsmuligheter for norsk næringsliv, og retning og fokus for fornyelsesarbeidet i norsk offentlig sektor.

Nasjonal handlingsplan for bærekraft

Våren 2021 blir det lagt frem en stortingsmelding og en nasjonal handlingsplan for hvordan Norge skal nå bærekraftsmålene innen 2030. Handlingsplanen vil legge opp til en forsterket innsats fra alle aktører i samfunnet frem mot 2030.

Bærekraft i tildelingsbrev til UiT fra KD 2021

I tildelingsbrevet for 2021 har Kunnskapsdepartementet lagt frem en ny visjon for UH-sektoren:

Kunnskap og kompetanse for et bærekraftig Norge.

Visjonen danner grunnlaget for tre overordnede mål for sektoren:

- Alle deltar i arbeids- og samfunnsliv.
- Alle har den kompetansen som de selv og samfunnet trenger.
- Samfunnet har tilgang til oppdatert kunnskap av høy kvalitet.

Bærekraft handler om at vi som lever i dag må jobbe for å dekke behovene til dagens befolkning uten å redusere muligheten for fremtidige generasjoner til å få dekket sine behov. KD påpeker at kunnskap er helt avgjørende for å lykkes med dette. Gjennom å satse på kunnskap skal vi ruste oss for fremtiden, skape nye, grønne og lønnsomme arbeidsplasser og en bedre og mer effektiv offentlig sektor. Derfor er god tilgang til utdanning sentralt. Høy

kvalitet i utdanning og forskning er viktig for et velfungerende arbeidsliv, et konkurransedyktig næringsliv og for et bærekraftig velferdssamfunn.

I tildelingsbrevet blir virksomhetene i UH-sektoren bedt om å synliggjøre hvordan de bidrar til å innfri bærekraftsmålene i årsrapport for 2021. Rapporteringen skal også gi en overordnet beskrivelse av hvordan institusjonen arbeider med å redusere egne klima- og miljøavtrykk.

SDG Norge

I 2018 ble [SDG Norge](#) (Nasjonal komité for agenda 2030 i høyere utdanningssektor) dannet for å styrke den norske universitetssektorens rolle som en relevant aktør i den globale debatten om utfordringene i 2030, både nasjonalt og internasjonalt. Komitéen ledes av UiB, med medlemmer fra NMBU, UiO, NTNU og UiT.

SDG Norge presenterte rapporten *“SDG – Quality in higher education: Developing a platform for sharing of ideas and practices within the universities”* under SDG-konferansen i Bergen i februar 2020. Rapporten fastslår at høyere utdanningsinstitusjoner er avgjørende aktører for produksjon av kunnskap om bærekraftsmålene og for å overføre kunnskap og læring til de neste generasjoner, slik at de bedre kan møte de globale utfordringene vi står overfor. Den vektlegger hvordan FNs bærekraftsmål vil påvirke universitetssektorens pedagogikk, kunnskapsbase, tverrfaglighet, utvikling av studieportefølje og sammenhengen mellom forskning og utdanning framover.

Rapporten framholder at det er nødvendig med interdisiplinært samarbeid, samt problemorientert og aksjonsorientert undervisning, der studentene inntar en aktiv rolle og bidrar med innspill til hva som er relevant kunnskap. Universitetene skal utdanne studenter som i sin profesjonelle karriere vil inneha kunnskap som kan bidra til mindre sosial ulikhet og forhindre skadelige endringer i miljøet rundt oss. Kunnskap og forståelse av sammenhengen mellom sosiale og miljømessige forhold vil ha avgjørende betydning framover.

Bærekraftsportal for UH-sektoren

Basert på et initiativ fra SDG Norge jobber NMBU med å utvikle en digital plattform.

Plattformen skal:

- stimulere til tverrfaglig samarbeid rundt globale utfordringer.
- bidra til deling av beste praksis og fremme gode ider for SDG-relevant undervisning.
- fungere som verktøy for kartlegging og synliggjøring av bærekraftskompetanse (litteratur, utdanninger og kurs).

Plattformen vil prøves ut av piloter i 2021 og settes i drift i 2022. Utkast til bærekraftsportal ble presentert for bærekraftkomitéen ved UiT i januar 2021.

2.3 Bærekraft i UiTs styringsdokumenter

Arbeid med bærekraft inngår som en integrert del av aktiviteten i alle deler av UiTs virksomhet. I dette kapittelet gis det en oversikt over hvordan bærekraft kommer til uttrykk i UiTs egne styringsdokumenter.

Styrevedtak 2019

I et styrevedtak fra 2019 fremgår det at:

UiT skal ha ambisiøse mål for sitt miljøarbeid. Målene skal gå utover de forpliktelsene som fremgår av nasjonal lovgivning knyttet til klima og naturmangfold.

Drivkraft i nord – strategi for UiT mot 2022

[Drivkraft i Nord](#) er UiTs strategi fram mot 2022. Der fremgår det at:

UiT bruker FNs bærekraftsmål som grunnlag for prioriteringer.

I strategien står det også at UiT har som ambisjon å være internasjonalt ledende innen forskning på bærekraftig bruk av ressurser og at UiT skal arbeide for en bærekraftig utvikling i alle deler av virksomheten.

I strategien er det definert fem tematiske satsingsområdene som alle er tett koblet til bærekraftsmålene:

- Energi, klima, samfunn og miljø
- Teknologi
- Helse, velferd og livskvalitet
- Samfunnsutvikling og demokratisering
- Bærekraftig bruk av ressurser

Utviklingsavtalen

I utviklingsavtalen mellom UiT og Kunnskapsdepartementet er det formulert følgende mål:

FNs bærekraftsmål og arbeid for en bærekraftig utvikling i Arktis skal prege både driften av UiT og universitetets faglige satsinger.

Utviklingsavtalen mellom UiT og KD fremgår i sin helhet i [tildelingsbrevet](#) fra KD til UiT for 2021.

Virksomhetsplan

I overordnet virksomhetsplan for UiT fremgår tiltak av særlig betydning som skal gjøres ved UiT kommende år. I planen er det hvert år et eget avsnitt med tiltak knyttet til bærekraft og tematiske satsinger. For 2021 er følgende tiltak knyttet til bærekraft med i virksomhetsplanen:

- Følge opp handlingsplan for bærekraft og miljøledelse.
- Utarbeide en oversikt over hvordan FNs bærekraftsmål implementeres i forskning, utdanning, formidling og innovasjon ved UiT.

Hvilke bærekraftsmål de ulike tiltakene i virksomhetsplanen bidrar til er synliggjort i planen.

[Virksomhetsplan for UiT 2021](#)

Handlingsplan for bærekraft og miljøledelse

Handlingsplan for bærekraft og miljøledelse ved UiT ble vedtatt av UiT-styret i mars 2020.

Planen gir en oversikt over tiltak som skal bidra til å nå UiTs mål om bærekraftig og miljøvennlig drift av universitetet. Handlingsplanen justeres årlig slik at nye tiltak fortløpende kan settes i verk. Styret får årlig oppdatering om status for arbeidet med planen. Les mer om handlingsplanen i kap 3.5.

[Handlingsplan for bærekraft og miljøledelse ved UiT.](#)

Bærekraft i strategiene til fakulteter og enheter

Fakultetene og enhetene ved UiT har utarbeidet egne strategier som har samme virkeperiode som UiTs overordnede strategi *Drivkraft i Nord* 2018-2022. I de fleste strategiene er det tydelig formulert at bærekraftsmålene er et viktig grunnlag for fakultetets/enhetens aktivitet. Under er en kort omtale av hvordan bærekraftsmålene er omtalt i hver av strategiene.

Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning (HSL)

Av fakultets strategi [Mennesker og samfunn i Arktis](#) fremgår det at HSL bruker FNs bærekraftsmål som grunnlag for sine prioriteringer og skal særlig bidra til oppnåelsen av bærekraftsmål som kan knyttes til fakultets fagområder, utdanning og kompetanse.

Fakultet for ingeniørvitenskap og teknologi (IVT)

Allerede i tittelen til IVT sin strategi [*Innovasjon og bærekraft*](#) kommer det frem et tydelig fokus på bærekraft. Under fakultetets oppfølging av tematiske satsinger er det henvist til hvilke bærekraftsmål hvert tiltak bidrar til.

Det juridiske fakultet (jurfak)

Jurfak har i sin strategi [*Rettsikkerhet og kompetanse*](#) utformet en visjon for fakultetet der det blant annet står at «Fakultetet skal sørge for at rettsvitenskapelig forskning bidrar til verdiskapning og bærekraftig utvikling i tråd med FNs bærekraftsmål». Det blir videre fremhevet at «Det juridiske fakultet har kunnskap som er relevant for mange av FNs bærekraftsmål. Fakultetet vil spesielt arbeide med å:

- fremme fredelige og inkluderende samfunn med sikte på bærekraftig utvikling, sørge for tilgang til rettsvern for alle og bygge velfungerende, ansvarlige og inkluderende institusjoner på alle nivåer.
- bevare og bruke hav og marine ressurser på en måte som fremmer bærekraftig utvikling».

Fakultet for naturvitenskap og teknologi (NT-fak)

NT-fakultetet skriver i sin strategi [*Naturvitenskap og teknologi i Nord – mot 2022*](#) at den er utviklet i tråd med FNs bærekraftsmål. Det er formulert følgende visjon for fakultetet: «Naturvitenskap og teknologi for en bærekraftig fremtid». Det fremgår videre at fakultetet gjennom sine tematiske satsinger og gjennomgående strategier skal gi viktige bidrag for oppnåelse av flere sentrale bærekraftsmål.

Det helsevitenskapelige fakultet (Helsefak)

I [*Helsefak sin strategi*](#) fremgår det at fakultetet bruker FNs bærekraftsmål som grunnlag for sine prioriteringer og skal særlig bidra til oppnåelsen av bærekraftsmål som kan knyttes til fakultetets fagområder og kompetanse.

Fakultet for biovitenskap, fiskeri og økonomi (BFE-fak)

I strategien [*Biovitenskap, fiskeri og økonomi for en bærekraftig fremtid*](#) har BFE-fak formulert følgende visjon for fakultetet: «Utvikle kunnskap og kompetanse om bærekraftig utvikling». Det fremgår videre at strategien er utviklet i tråd med FNs bærekraftsmål og at fakultetet gjennom sine aktiviteter og strategiske prioriteringer skal bidra til at disse kan nås. Fakultetet bidrar særlig inn mot målene: 2 Utrydde sult, 3 God helse, 4 God utdanning, 7 Ren energi for alle, 8 Anstendig arbeid og økonomisk vekst, 9 Innovasjon og infrastruktur, 13 Stoppe klimaendringene, 14 Liv under vann og 15 Liv på land.

Norges arktiske universitetsmuseum og akademi for kunsthøgskolen (UMAK)

UMAK skriver i sin strategi *Kunnskap, liv og kunst* at strategien er utviklet i tråd med FNs bærekraftsmål og at enheten gjennom aktiviteter og strategiske prioriteringer skal bidra til at disse kan nås.

Universitetsbiblioteket (UB)

I *UB sin strategi* er det ingen direkte omtale av hvordan strategien bygger på eller brukes til å følge opp bærekraftsmålene. Mye av arbeidet UB legger opp til gjennom strategien er imidlertid med på å støtte opp om bærekraftsmålene, som for eksempel:

- Universitetsbiblioteket skal både nasjonalt og internasjonalt fremstå som nyskapende og ledende når det gjelder åpne løsninger for publisering og håndtering av forskningsdata, samt på fleksible undervisningsformer.
- Som en del av UiT har vi et spesielt ansvar for å synliggjøre og øke kunnskap om samisk og kvensk språk og kultur.
- UB skal i alle deler av virksomheten arbeide for en bærekraftig utvikling.

Illustrasjon av bærekraftsmål 17 Samarbeid for å nå målene. Grafikk: www.fn.no

3 Bærekraft i hele virksomheten

I dette kapittelet gis det en status for bærekraftsatsingen i utdanning, forskning, innovasjon, drift og formidling ved UiT og det presenteres forslag til tiltak for hvordan universitetet kan styrke innsatsen fremover.

3.1 Helhetlig satsing

Status for helhetlig satsing

Blant tiltakene som er etablert for å styrke UiTs innsats for å nå bærekraftsmålene, er opprettelse av en bærekraftkomité og ansettelse av bærekraftpiloter.

Bærekraftkomitéen

Bærekraftkomitéen ble vedtatt etablert høsten 2018 og hadde sitt første møte i mars 2019. Komitéen består av ansatte og studenter fra ulike deler av UiT, som er valgt ut til oppdraget ut fra interesse og/eller særskilt fagkompetanse knyttet til klima- og miljøspørsmål. Alle enheter og representanter fra studiestedene Alta, Harstad og Narvik utpeker egne medlemmer til komitéen. I tillegg oppnevner studentparlamentet to representanter, og bærekraftpilotene velger en pilot som møter fast i komitéen. Rektor og viserektor har vært sentrale pådrivere og faste medlemmer av komitéen. Ved behov inviterer komitéen andre deltakere til enkeltmøter, deriblant har alle bærekraftpilotene deltatt når det har vært diskutert saker av spesiell interesse for studentene. Komitéen har følgende mandat:

- Identifisere UiTs aktiviteter innenfor hvert av de 17 bærekraftsmålene.
- Identifisere hva UiT bør gjøre innenfor forskning, utdanning, formidling og drift.
- Bidra inn i nasjonale og internasjonale aktiviteter og tiltak.
- Være kontaktpunkt for det samlede arbeidet med bærekraft på UiT.
- Rapportere jevnlig til utvidet ledermøte (ULM).

Komitéen har to møter hvert semester. I møtene diskuteres aktuelle tiltak for å øke bevisstheten rundt bærekraftsmålene og hvordan UiT kan implementere disse i all aktivitet ved UiT. Siden komitéen er bredt sammensatt, også med medlemmer fra alle studiestedene, blir medlemmene godt informert om aktiviteter og lokale initiativ i regi av både studenter og ansatte ved hele UiT. Alle møtene i komitéen er digitale.

Bærekraftpiloter

Siden 2019 har det årlig blitt ansatt fem til åtte studenter i 20 % stilling som bærekraftpiloter ved studiestedene Alta, Tromsø, Harstad og Narvik. I 2019 var fire piloter tilegnet konferansen Our Ocean, som ble arrangert høsten 2019. Bærekraftpilotene planlegger og

gjennomfører aktiviteter for studentene ved eget studiested for å øke bevisstheten og kunnskapen om bærekraftsmålene blant studentene. Pilotene skal være aktive pådrivere ved hvert av studiestedene, i tillegg til at de sammen kan tilrettelegge for fellesaktiviteter. Pilotene har også en rolle i samarbeid med Debut-uka, der de arrangerer aktiviteter spesielt for de nye studentene. Ved studiestedene holder pilotene tale ved åpning av høstsemesteret.

Eksempler på aktiviteter pilotene har gjennomført er:

- Filmkvelder med tema bærekraft
- Reparasjonskvelder
- Byttekvelder
- Seminarer
- Strandrydding
- Grønnsakshage

Høsten 2020 satte bærekraftpilotene fokus på mål 5 *Likestilling mellom kjønnene*. Det ble blant annet gjennomført ei filmvisning om seksualisert vold og seksuell trakassering.

Bærekraftpilotenes aktivitet kan følges på facebook under *uitbaerekraft*

(<https://www.facebook.com/uitbaerkraft/>).

Nærmere beskrivelse av bærekraftkomitéen og bærekraftpilotene finnes på

<https://uit.no/baerekraft>.

Bærekraft og mobilitet

I Stortingsmelding nr 7 (2020-2021) *En verden av muligheter* diskuteres internasjonal studentmobilitet i høyere utdanning. Der slås det fast at internasjonalisering og internasjonalt samarbeid er nødvendig for å sikre kvalitet i norsk høyere utdanning og forskning. Målet er at langt flere studenter skal reise på utveksling fra Norge. Utenlandsopphold gir studentene nye faglige perspektiver på egne studier, de blir kjent med andre faglige tilnærminger og problemstillinger, andre lærings- og undervisningsformer, annet faglig innhold og andre oppfatninger av kvalitet enn det som finnes ved sine hjemlige studiesteder. Studier viser at utenlandsopphold gjør studentene mer motiverte i studiehverdagen, som igjen kan bidra til mindre frafall og bedre gjennomføring av studiene.

Ved UiT er det fokus på internasjonal utveksling og det legges opp til økt utvekslingsaktivitet for å nå målet som fremkommer av stortingsmeldinga. Med vår geografiske beliggenhet og mindre mulighet for å reise klimavennlig, må de fleste utenlandsreiser gjennomføres med fly. Dette kommer i konflikt med tanken om å redusere reiseaktivitet for å bidra til et bedre klima.

I løpet av 2020-21 har reiseaktiviteten og internasjonal mobilitet vært betydelig redusert pga corona-restriksjoner. Det har i denne tiden vært gjort bruk av betydelig mye mer digital samhandling, men bruk av digitale plattformer kan ikke erstatte behovet for å være fysisk til stede på et utenlandsk lærested og delta aktivt i læringsmiljøet. Når pandemien er over, vil reiseaktiviteten derfor trolig komme tilbake til noenlunde samme nivå som tidligere.

Med forankring i handlingsplanen for bærekraft og miljøledelse ble det i 2021 iverksatt en støtteordning for å stimulere til klimavennlig reise i forbindelse med utenlandsopphold for studenter.

UiT med opprop for å få universitetene til å ta klimaansvar

Under Arendalsuka 2019 tok rektor Anne Husebekk og seniorrådgiver Andrea Tilche til orde for et opprop for alle universitetene, høyskolene og forskningsinstitusjonene i Norge, om å gå foran i klimakampen. Ved å skrive under ga man uttrykk for at man ønsker å være med på å ta grep for å få til endringer – raskt. Effektive tiltak må raskt på plass i samarbeid mellom ledelse og ansatte på alle nivåer. I oppropet er det gode forslag til hvordan det kan og bør jobbes med bærekraft i kjernevirksomheten ved universiteter og andre forskningsinstitusjoner.

[Open letter – Climate change petition | UiT](#)

Veien videre for helhetlig satsing

Det er diskutert i flere fora hvorvidt UiT skal peke ut ett eller flere bærekraftsmål fremfor andre. Anbefalingen særlig fra bærekraftkomitéen, er at det ikke bør gjøres – det bør være rom for å følge opp alle målene. Ut fra UiTs beliggenhet i nordlige områder og satsingsområder er det naturlig nok noen mål som blir fulgt tettere opp enn andre. Det skal imidlertid ikke være begrensende for innsats innenfor alle bærekraftsmålene.

Det er pekt på at det hadde vært bra med en utvidet administrativ ressurs for å følge opp bærekraftsinitiativ ved UiT. Per i dag er det satt av ressurs til sekretariat for bærekraftkomitéen, men ikke til videre oppfølging av initiativ og ytterligere pådriverrolle. En dedikert person i UiTs ledergruppe med særlig ansvar for bærekraftssatsingen ved UiT kan også bidra til styrket fokus på området. Ved NMBU har de en slik ordning som ser ut til å fungere godt.

Ordningen med bærekraftpiloter er ikke fast etablert, men finansieres fra år til år. Etter å ha fungert nå i tre år, er det på tide å gjøre en evaluering av ordningen for vurdering av om det

skal fortsette og om det eventuelt skal bli en mer fast etablert ordning. Det vil kunne gi mer forutsigbarhet i forhold til hvilke oppgaver det er aktuelt at pilotene involveres i.

Det har blitt nevnt at det er behov for en tydelig visjon for UiTs bærekraftsarbeid. I den sammenheng er det også tatt til orde for at bærekraft ikke skal være noe som gjøres ved siden av alt annet, men at det skal inngå som en del av alt vi gjør. Et arbeid med visjon for bærekraftsatsing vil derfor være en naturlig del av arbeidet med UiTs overordnede strategi. Det fremgår av dagens strategi *Drivkraft i nord* at UiT bruker FNs bærekraftsmål som grunnlag for prioriteringer. Bærekraftkomitéen mener at fokus på bærekraft bør innarbeides enda tydeligere i UiTs nye strategi.

Dilemmaet mellom klima- og miljøbelastning knyttet til mobilitet opp mot viktigheten av utveksling for kunnskap om andre kulturer, utveksling av fagkunnskap og etablering av nettverk er noe som det er viktig at UiT har et avklart forhold til.

Oppropet for å få universitetene til å ta klimaansvar presentert på Arendalsuka i 2019, var et godt initiativ og kan med fordel følges opp.

Hvordan måle bærekraftsinnsats?

Times Higher Education Impact Rankings er den eneste globale rankingen som vurderer universitetene opp mot FNs bærekraftsmål. De bruker nøye kalibrerte indikatorer for å gi omfattende og balanserte sammenligninger på tvers av tre brede områder: forskning, oppsøkende (outreach) og forvalter (stewardship). Listen inneholder 806 universiteter fra 86 land. Universitetet i Bergen er eneste norske institusjon som leverer data til rankingen. Virksomheter som leverer data til rankingen kan velge å la seg rangere på så mange av bærekraftsmålene man måtte ønske, men tre er minimum.

UiT kan vurdere å levere data til THE impact rankingen. Det vil gi et signal internt og eksternt om innsats og fokus og det vil gi UiT selv en mulighet til å følge opp og få vurdert egen innsats opp mot andre og opp mot oss selv over tid, på områder der det kunne være ønskelig.

[Top universities in the world for global impact | Student \(timeshighereducation.com\)](https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2020/impact)

Forslag til tiltak for bærekraft i helhetlig satsing

- Utvidet administrativ ressurs for oppfølging og koordinering av bærekraftsinitiativ.
- Utpeke en person i UiTs ledergruppe med særlig ansvar for bærekraft.
- Evaluere ordning med bærekraftpiloter.
- Koble bærekraft tydelig inn i den nye strategien for UiT.
- Avklare forhold mellom å oppfordre til redusert reiseaktivitet som klimatiltak og behov for utveksling/reise for kunnskapsutveksling og nettverksbygging.
- Følge opp opprop for å få universitetene til å ta klimaansvar
- Leverer data til THE impact ranking.

3.2 Bærekraft i utdanningene ved UiT

Status for bærekraft i utdanning

Bærekraftsperspektivet er allerede en naturlig del av mange utdanninger ved UiT. I sine kvalitetsmeldinger om utdanning 2020 har fakultetene redegjort for hvordan de jobber med å integrere arbeidet med bærekraft i utdanningene. I UiTs *Utdanningsmelding for 2020* er dette oppsummert slik:

- Det har blitt og det blir utviklet enkelte studieprogram og emner som tar opp temaet og perspektiv knyttet til bærekraftsmålene.
- Flere fakultet peker på behovet for å få bærekraftsperspektivet inn i flere utdanninger og det fremholdes at studentene er opptatt av dette.
- En del fagmiljø arbeider for å innføre bærekraftsperspektivet på bakgrunn av reviderte rammeplaner.

Tilbakemeldingene viser at bærekraft er på vei inn i en del utdanninger og at enkelte fagmiljø særlig prioriterer dette arbeidet, men arbeidet fremstår som lite koordinert og helhetlig. I tiden fremover blir det viktig at det skapes rom i organisasjonen for den nødvendige bærekraftsatsingen (Utdanningsmeldingen 2020, UiT).

Under er utdrag fra fakultetenes omtale av sitt arbeide med bærekraft i utdanningene fra kvalitetsmeldingene fra 2020 (med noen justeringer og oppdateringer):

Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning (HSL)

Tema som urfolks rettigheter, menneskerettigheter, global rettferdighet, konflikt, internasjonale relasjoner, innovasjon, nordlig samfunnsutvikling, rettferdig fordeling, bioteknologi, energiomstillingsprosesser og etikk tas opp i flere studieprogram. Urfolks og minoriteters språk og kultur er en viktig del av flere studieprogram, som støtter målsetting om inkluderende utdanning og et inkluderende og rettferdig samfunn. Likestilling og feminisme er tema i emner og inkludert i læringsutbyttebeskrivelsen på flere studieprogram.

Fakultet for ingeniørvitenskap og teknologi (IVT)

I fakultetets årsplan for 2020 har IVT-fak planlagt følgende satsinger på bærekraft i utdanningene:

- Bærekraft skal inn som tema i emnebeskrivelsen til grunnlagsemnet «Ingeniørfaglig yrkesutøvelse».
- Vurderinger vedr. bærekraft skal inn i bachelor- og masteroppgaver fra 2021. Innføres i de aktuelle emnebeskrivelsene i løpet av 2020.
- Eksisterende emner på bachelornivå er endret, slik at bærekraft inngår som sentrale tema.

Det juridiske fakultet (Jurfak)

Synliggjøring av utdanningsaktiviteter som støtter opp om FNs bærekraftsmål og integrering av bærekraftselementer i studietilbudene, er områder fakultetet gjennom sin årsplan har vedtatt skal ha prioritet i 2020. Dette vil i første rekke gjelde utdanningsaktiviteter innenfor miljø- og havrett, samisk, EVU/livslang læring og digitalisering. Utvikling av et samisk rettsspråk, som er en del av det pågående fyrtårnprosjekt, er et bidrag til realisering av FNs bærekraftsmål nr. 16 Fred og rettferdighet.

Fakultet for naturvitenskap og teknologi (NT-fak)

Fakultetet skal ha fokus på bærekraft, innovasjon og det grønne skiftet i arbeidet med å utvikle studieporteføljen med basis i UiT og NT-fakultetets strategi og utviklingstrender i samfunnet. Fakultetet har flere studier hvor sentrale bærekraftsmål er integrert og enkelte studier som er mer spisset mot bærekraftmålene. Fakultetet har identifisert de mest sentrale bærekraftsmålene i sin aktivitet til å være:

- 3 God helse
- 7 Ren energi for alle
- 9 Innovasjon og infrastruktur
- 13 Stoppe klimaendringene

Fakultetet har flere spissede studietilbud der bærekraftsmålene er sentrale. Her kan nevnes studieprogrammene femårig integrert sivilingeniør i Informatikk og Anvendt fysikk og matematikk, og femårig integrert sivilingeniør i Energi, klima og miljø. Bachelor i Bærekraftig teknologi – ingeniør med oppstart høst 2020, er et nytt studietilbud som er spisset opp mot målet *Innovasjon og infrastruktur*. Det nyopprettede studiet Master i luftfartsvitenskap med oppstart høst 2020 skal ha en bærekraftig profil er også spisset mot målet *Innovasjon og infrastruktur*.

I tillegg til de spissede studietilbudene er det mulig å ta emner og å skrive bachelor- og masteroppgaver blant annet i tema som omhandler klimaendringer ved fakultetets andre studietilbud (eksempelvis innenfor matematikk og statistikk, fysikk og kjemi).

Det helsevitenskapelige fakultet (Helsefak)

(Teksten er oppdatert av Helsefak mai 2021).

Ved Helsefak er disse bærekraftmålene i fokus, og inngår naturlig i alle utdanningene:

- God helse (3)
- God utdanning (4)
- Samarbeid for å nå målene (17)

Det er internasjonalt erkjent at morgendagens helsetjeneste står overfor nye og økende utfordringer tilknyttet demografiske endringer, økt andel eldre og kronisk syke, fragmenterte og lite koordinerte tjenester til pasienter og brukere og kostnadene til helsetjeneste øker stadig. Verdens helseorganisasjon (WHO) og samarbeidspartnere anser økt tverrprofesjonelt samarbeid i utdanning og helse- og sosialektoren, innad og mellom nivåer og virksomhetsområder, som en strategisk innovasjon for å løse fremtidens globale utfordringer. Helsefak har jobbet strategisk og systematisk med tverrprofesjonell samarbeidslæring siden 2010. Det legges også stor vekt på mindre ulikhet (10) og god utdanning er et godt virkemiddel mot ulikhet.

Utover dette framheves likestilling mellom kjønnene, bærekraftige byer og samfunn, og ansvarlig forbruk og produksjon som utvalgte bærekraftsmål i enkeltutdanningene.

Helsefak deltar med en vitenskapelig tilsatt og en student i en prosjektgruppe for klima og bærekraft i helseutdanningene. Prosjektgruppen som rapporterer til Centre for sustainable Health care education, og ledes fra UiO, har representanter fra alle institusjonene i Norge som har legeutdanning.

Fakultet for biovitenskap, fiskeri og økonomi (BFE-fak)

(Teksten er oppdatert av BFE mai 2021).

Bærekraft står sentralt i fagområdene på BFE-fak, også før FNs bærekraftsmål ble etablert.

Av nyere utdanningsprogrammer kan nevnes:

- Bachelor i fiskeri- og havbruk er nylig revidert og gjennomføres med semesteremner (30 stp) i bærekraftig fiskeri, bærekraftig havbruk og bærekraftig sjømat.
- Handelshøgskolen har iht nasjonale retningslinjer for program i økonomi og administrasjon, integrert etikk, samfunnsansvar og bærekraft (ESAB) i programmenes emner.

- Høsten 2021 starter en 30 stp nettbasert modul for arbeidslivet som heter «Økt konkurransekraft gjennom grønn omstilling». Modulen er en unik kobling mellom økologi og økonomi, og skal være direkte anvendbart for arbeidslivet som rapporterer på bærekraft og som ønsker å drive omstillingsarbeid. Modulen er et samarbeid mellom Handelshøgskolen og Institutt for arktisk og marin biologi, og finansiert av DIKU.
- BFE har vært med i en søknad til DIKU om et 30 stp EVU-emne «Smartkyst». Det består av to emner a 15 studiepoeng; Realisering av det grønne skiftet, og Tverrfaglig prosjekt i grønn omstilling. Initiativet ledes av NT-fak, og i tillegg til BFE-fak er også HSL-fak med. Det jobbes videre med studietilbudet etter avslag fra DIKU.

Norges arktiske universitetsmuseum og akademi for kunsthøgskolen (UMAK)

(Dette innspillet er ikke hentet fra kvalitetsmeldingen, men gitt fra UMAK mai 21).

De skapende og utøvende kunsthøgskolene er fundert på et selvstendig akademisk grunnlag. Med inkorporeringen av kunsthøgskolen i akademien har man med andre ord fått et nytt viten(skaps)område. Det illustreres tydelig av at kunstnerisk utviklingsarbeid i universitets- og høyskoleloven er sidestilt med forskning og faglig utviklingsarbeid. For de kunsthøgskolene ved UMAK er derfor bærekraft først og fremst knyttet til at estetiske praksiser legger til rette for kreativitet, kritisk tenkning, innovasjon, samhandling og identitetsbygging.

For å skape bærekraftige samfunn trenger vi kunst og kultur som skaper rom for refleksjon og fabulering, og som samtidig forholder seg til historie, samtid og fremtid. Alle studieprogrammene ved UMAK legger vekt på aktiviteter som utvikler kandidatens evne til kreativitet, kritisk tenkning, samhandling og identitetsbygging. Ved å basere store deler av studieprogrammenes undervisning på utviklingen av reelle kunst- og kulturproduksjoner, enten det gjelder konserter, forestillinger, utstillinger eller publikasjoner, trenes studentene til å skape slike rom.

UiTs beliggenhet i nord gir oss i tillegg et særlig ansvar for å integrere samiske og kvenske estetiske praksiser i våre studieprogrammer, og et fokus på spørsmål knyttet til økosystemene i nord inngår særskilt i studieprogrammene i kunst og landskapsarkitektur. Slik bidrar vi til utviklingen av nordlige samfunn, og bringer nordlige samfunn i dialog med det internasjonale kunst- og kulturfeltet, som våre kandidater forholder seg til.

Veien videre for bærekraft i utdanning

Innspill fra bærekraftkomitéen

Bærekraft i utdanningene ved UiT har vært et gjennomgående tema i bærekraftkomitéens møter siden oppstarten i 2019, og komitéens medlemmer har gitt mange og gode innspill til denne rapporten. Komitéen mener at UiT må ta en aktiv rolle for å frambringe og formidle nødvendig kunnskap og utvikle studieporteføljen slik at studentene får kompetanse og ferdigheter til å skape det grønne skiftet i arbeidsliv og samfunn.

Bærekraftkomitéen påpeker viktigheten av mer problembasert undervisning, der studenter og lærere sammen kan vurdere og diskutere aspekter rundt bærekraft i undervisningen. Lærere og studentene må innta en mer aktiv holdning, og slik implementere bærekraft i virksomheten på en god måte.

Det er også trukket frem at begrepet bærekraft må introduseres tidlig i studiet for alle studenter, og slik skape forventninger til videre studier. Tematikken kan inkluderes allerede under ex.phil, ved at oppgavene kan fokusere på dilemmaer rundt bærekraft. Bachelor-, master- og ph.d.-oppgaver bør inkludere refleksjon rundt bærekraft. Det bør gjelde for alle fagområder og studieprogram. Det bør framgå hvilke(t) bærekraftsmål som inngår i oppgaven. Dersom det ikke er mulig å finne et passende bærekraftsmål, bør studenten uansett besvare hvorfor ingen av bærekraftsmålene passer.

Komitéen mener videre at det er viktig med en tydelig forankring i hos studieprogramledelsen. De overordnede målene for utdanningsplanene må synliggjøres, og bærekraft bør inngå som et læringsmål i studieplanen.

For å implementere bærekraftsmålene i utdanningene, vil det være viktig med tverrfaglighet og tverrfakultært samarbeid. Fakulteter og institutter må være villige til å tenke ut over fagsiloene som eksisterer og se hvordan UiT enhetlig kan inkludere bærekraftsmålene på en best mulig måte i utdanningene. Det bør undersøkes om det kan være hensiktsmessig å etablere obligatoriske kurs eller emner på tvers av studieprogram, der bærekraft er hovedtema. Disse emnene bør gis tidlig i studiet og innebære høy grad av involvering fra studentenes side.

Det foreslås videre å etablere en verktøykasse til hjelp i undervisningen, som en kilde til inspirasjon for lærerne og at bærekraftspørsmål bør inkluderes som en obligatorisk del i de pedagogiske kursene for undervisere.

Innspill fra strategisk utdanningsutvalg (SUV)

Diskusjonen om bærekraft i møte i SUV sammenfaller mye med de synspunktene og forslagene som har blitt framlagt i møter i bærekraftkomitéen. SUV er enige i at studentene bør introduseres tidlig for bærekraftspørsmålene, og mener at ex.phil. er et godt startpunkt for å nå bredt ut blant studentene. Det kan også være en idé å nå studentene i Debut-uka, og her kan og bør bærekraftpilotene ha en viktig rolle. Pilotene er allerede aktive i Debut-uka, og kan utnytte enda bedre de mulighetene som ligger i møtet med de nye UiT-studentene.

SUV er opptatt av at hver enhet må få gjøre sine vurderinger og finne de bærekraftsmålene som er naturlig for hver utdanning. Det kan være utfordrende å finne “sitt” bærekraftsmål innenfor alle fagområder. Fakultetene bør selv identifisere de viktigste bærekraftsmålene for deres studier og undervisning, og slik tilpasses de ulike utdanningene.

Man må ikke undervurdere hva den enkelte student og faglige ansatte kan bidra med, men da er det viktig at informasjon og motivasjon når ut til alle fakulteter og institutter. Det må gis tydeligere signaler om at bærekraftsmålene skal inkluderes i undervisningen, og dette kan deretter konkretiseres av den enkelte underviser. Studielederne kan gi gode eksempler på hvordan dette kan implementeres. Studieprogramledelsen vil ha stor betydning for prosessen og ta aktivt eierskap og se muligheter innenfor det enkelte emne og studieprogram. Her må både lærere og studenter ta ansvar.

SUV mener studentorganisasjonene må være aktive bidragsytere i arbeidet med å implementere de 17 bærekraftsmålene som en naturlig del av aktiviteten ved UiT. Vi må som universitet vise studentene våre tidlig i studieløpet at bærekraftsmålene er svært viktig ved og for UiT, og at de er en naturlig del av all aktivitet ved universitetet. De 17 målene må profileres tydelig visuelt på alle UiT sine studiesteder.

I møte i SUV framkom også en diskusjon om dilemmaer rundt bærekraftsmålene. Om ett mål fremheves kan det gå på bekostning av andre og like viktige bærekraftsmål. Det er både en positiv og en negativ sammenheng mellom målene. Dersom UiT har spisskompetanse på noen av disse utfordringene, kan vi bygge gode tverrfaglige emner, studieprogrammer og

prosjekter. Det har avgjørende betydning at målene ses i sammenheng og at UiT utnytter tverrfaglige initiativ.

Forslag til tiltak for bærekraft i utdanningene

- Bruke problembasert undervisning for å involvere både studenter og lærere.
- Tidlig introduksjon av bærekraftsbegrepet til studenter – for eksempel i Debut-uka og ex phil.
- Tydelig visuell profilering av bærekraftsmålene på alle studiesteder.
- Inkludere refleksjon rundt bærekraft i oppgaver på alle studienivå.
- Gjennomgå studieporteføljen for å identifisere og eventuelt integrere bærekraftelementer der dette mangler. Inkludere bærekraft som et læringsmål i alle studieplaner.
- Etablere obligatoriske tverrfaglige og tverrfakultære emner for alle studenter uavhengig av studium.
- Ta i bruk bærekraftsportal for forskning og undervisning som er under utvikling av NMBU som idébank for undervisning om bærekraft.
- Utforme «verktøykasse» om bærekraft for undervisere.
- Innføre bærekraft som obligatorisk tema i pedagogiske kurs for undervisere.

3.3 Bærekraft i forskning ved UiT

Status for bærekraft i forskning

Som tidligere nevnt slår *Drivkraft i nord* fast at bærekraftsmålene er grunnlag for prioriteringer som gjøres ved UiT, og at UiT har som ambisjon å være internasjonalt ledende innenfor følgende kunnskapsområder:

- Energi, klima, samfunn og miljø
- Teknologi
- Helse, velferd og livskvalitet
- Samfunnsutvikling og demokratisering
- Bærekraftig bruk av ressurser

Selv om begrepet bærekraft kun inngår i det siste punktet, kan bærekraftsmålene gjenfinnes i alle de fem kunnskapsområdene.

Virkemiddelet tematiske satsinger

For å støtte opp om kunnskapsområdene i strategien, har det vært lyst ut interne midler til *tematiske satsinger* siden 2015. Virkemidlet ble etablert for å fremme tverrfaglige og tverrfakultære prosjekter som støtter opp om UiTs strategi.

Virkemidlet ble etablert før de 17 bærekraftsmålene ble vedtatt, men med den tverrfaglige og tverrfakultære innretningen inngår dette nå som et element i implementeringen av bærekraftsmålene i forskningen ved UiT.

Betydelige ressurser blir årlig allokert til de tematiske satsingene ved at en andel av statsfinansierte stipendiatstillinger og driftsmidler har blitt øremerket denne satsingen. Ved de første utlysingene var det et krav om at minst tre fakulteter/enheter var med i prosjektene. Fra ble 2019 er kravet redusert til minimum to fakulteter/enheter.

Hvert år har tre-fire prosjekter fått status som tematisk satsing. Søknadene blir vurdert av komitéer bestående av internasjonalt anerkjente forskere, der Forskningsrådets kriterier er utgangspunkt for vurderingene.

De tematiske satsingene har utfordret de tradisjonelle fagbarrierene og stimulert forskerne til å samarbeide på tvers, og på denne måten fått fram mange gode forskningsprosjekter som også har søkt støtte på nasjonale konkurransearenaer. Samarbeid på tvers anses som suksessfaktorer for å følge opp bærekraftsmålene både lokalt, nasjonalt og internasjonalt.

Alle fakultetene er involvert i prosjekter med finansiering fra virkemiddelet *tematiske satsinger*. Hittil har 18 prosjekter fått støtte.

Prosjektene fordeler seg slik mellom de fem satsingsområdene i UiTs strategi:

Satsingsområde	Antall prosjekter
Bærekraftig bruk av ressurser	3
Teknologi	6
Helse, velferd og livskvalitet	6
Energi, klima, samfunn og miljø	3
Samfunnsutvikling og demokratisering	0
Sum	18

Disse prosjektene har fått støtte:

Navn på prosjekt og tildelingsår	Deltakende fakulteter
From unexploited marine biomass to high value products (MarVal) - 2015	BFE-fak, NT-fak, Helsefak, HSL-fak
Centre for advanced nanoscopy to decode sub-cellular biological systems (Nano-Bio-Sys) - 2015	Helsefak, NT-fak, NFE-fak

Arctic ocean technology and law of the sea research - 2015	NT-fak, BFE-fak, Jurfak
Personalised medicine for public health - 2015	Helsefak, NT-fak, IRS-fak
Biofilm-inhibitors and eradicators from unexploited marine (AntifoMar) - 2016	BFE-fak, NT-fak, Helsefak
COAT tool methodological advancement of climate-ecological observatory for arctic tundra (COAT Tools) - 2016	BFE-fak, HSL-fak, NT-fak
Discovery and design of new antibiotics (AntiBioSpec) - 2016	NT-fak, BFE-fak, Helsefak
Transforming CO2 to capital by interdisciplinary CCU-optimization strategies - 2017	BFE-fak, HSL-fak, NT-fak
Data-driven health technology - 2017	NT-fak, Jurfak, Helsefak
Lead-to-drug development of amphipatic scaffolds targeting multi-resistant bacteria - 2017	Helsefak, NT-fak, BFE-fak
Innovative strategies to improve salmon health (FISH&CRISPR) - 2018	BFE-fak, Helsefak, NT-fak
Transformation to a renewable smart rural power system community (RENEW) - 2018	NT-fak, HSL-fak, IVT-fak
PET in targeted brain theranostics and education (BrainSTORM) - 2018	NT-fak, Helsefak, BFE-fak, HSL-fak
Novel marine resources for food security and food safety (SECURE) - 2019	BFE-fak, Helsefak, Jurfak
Artificial intelligence solutions to virtually stain label-free cell and tissue images for studying cardiovascular diseases of fish and mammals (VirutalStain) - 2019	NTfak, Helsefak
Nanoscopy applied to selective autophagy research (NASAR) - 2020	Helsefak, NT-fak
Consortium for patient centered artificial intelligence (CPCAI) - 2020	Helsefak, NT-fak
A step forward to better understanding the ice accretion physics and develop innovative technological solutions (arcICE) - 2020	IVT-fak, NT-fak

Eksempler på forskningsprosjekter ved UiT med søkelys på bærekraftsmålene

Ved UiT pågår det en rekke forskningsprosjekter som bidrar til å nå bærekraftsmålene. Under er noen av de større, pågående prosjektene listet opp, men det finnes også mange flere.

IMPETUS («drivkraft»)

I mai 2021 fikk UiT og Troms og Finnmark fylkeskommune 24 mill kr fra EU til et felles prosjekt om tilpasning til klimaendringer. Målet med prosjektet er å utvikle tilpasningstiltak og gjøre regionen mer motstandsdyktig mot klimaendringer. Kunnskapen fra prosjektet vil bidra til å beskytte samfunnet mot negative konsekvenser av klimaendringer. Dette er i tråd

med bærekraftsmål 13 *Stoppe klimaendringer*, delmål 1 *Styrke evnen til å stå imot og tilpasse seg klimarelaterte farer og naturkatastrofer i alle land*.

CAGE – Centre for Arctic gas hydrate, environment and climate

I CAGE undersøker forskerne gasshydraters rolle i arktiske områder og den mulige effekten de har på økosystemer i havet og det globale klimaet i fremtiden.

COAT – Climate-ecological observatory of the Arctic tundra (Klimaøkologisk observasjonssystem for arktiske tundra)

COAT er et økosystembasert overvåkingssystem med et langsiktig perspektiv. Formålet er å avdekke hvordan klimaendringene påvirker tundraens næringsnett og bidra til rasjonell naturforvaltning.

ARC – Arctic Centre for sustainable energy

ARC er en av UiTs store satsninger og er spesifikt rettet mot bærekraft. Det er et interdisiplinært senter som fokuserer på arktiske utfordringer og forhold. Senteret er en digital organisasjon og målet er tverrfaglig FoU innenfor fornybar energi og CO₂-håndtering. ARC utdanner og forsker rettet mot tematikken, som også bidrar til innovasjoner i både utdanning, formidling og forskningsbasert innovasjon. Gjennom prosjekter i senteret ønsker man å finne løsninger for å redusere utslipp av drivhusgasser ved å gå fra fossilt brennstoff til bærekraftig energi. For å lykkes med omlegging til fornybar energi, må også holdninger og praksis endres i næringslivet, hos befolkningen og i lokalsamfunn. ARC samarbeider derfor bredt i flere lokalsamfunn og regioner med eksempelvis tett samarbeid med regionråd, skoler, store lokale næringsaktører og flere bedrifter som leverer eller ønsker å ta i bruk ny teknologi.

The Nansen legacy/Arven etter Nansen

Arven etter Nansen er et holistisk forskningsprosjekt som leverer integrert vitenskapelig kunnskap om et marint klima og økosystem i rask endring. En ny kunnskapsbase er nødvendig for å legge til rette for en bærekraftig forvaltning av det nordlige Barentshavet og det tilgrensende Polhavet gjennom det 21. århundret.

Befolkningsundersøkelser i nord (BiN)

BiN er en tverrfaglig strategisk satsing der målet er å styrke helsen til kommende generasjoner ved å fremskaffe mer, bedre og raskere kunnskap om helse og levekår i befolkningen, med særlig fokus på nordområdene.

Arctic Resilience Accelerator (ARA)

ARA er et internasjonalt initiativ utviklet i et partnerskap mellom UiT, Harvard Kennedy School Belfer Center for Science and International Affairs og the Swiss Federal Institute of Technology in Lausanne (EPFL). Målet med ARA er å få fortgang i å finne og implementere løsninger for de hovedutfordringene de nordlige samfunnene står overfor. Det primære hovedfokuset for ARA er helse og velvære, fornybar energi og matsystemer, som sammenfaller med bærekraftsmål nr 2 Utrydde sult, 3 God helse, 7 Ren energi for alle og andre.

CANS - Centre for New Antibacterial Strategies

CANS er et bredt samarbeid som involverer flere fagmiljøer fra tre fakulteter ved UiT. Senteret har som mål å finne kunnskap som kan danne grunnlag for nye måter å behandle bakterieinfeksjoner for å dempe og til dels unngå utvikling av antibiotikaresistens. Verdens Helseorganisasjon (WHO) anser AMR som en av de tre viktigste helseutfordringene i verden. CANS støtter i hovedsak opp om bærekraftsmålene 3 *God helse* og 17 *Samarbeid for å nå målene*.

Veien videre for bærekraft i forskning

Det er mye fokus på nye, innovative løsninger og teknologi som viktig for å nå bærekraftsmålene. Samtidig er det vanskelig å rekruttere studenter til studier innenfor disse fagene. Dette gjenspeiles også i tildelingsbrevet fra KD, der UiT bes om å være særlig oppmerksom på forskning og utvikling av teknologiske løsninger. De senere år har øremerkede ressurser fra KD, eksempelvis rekrutteringsstillinger, blitt tildelt MNT-fag (matematisk-, naturvitenskapelige og teknologiske fag). Samtidig er det viktig å ikke glemme forskning på hvordan menneskene skal møte klimakrisen og andre utfordringer knyttet til bærekraftsmålene. Klimaendringene innebærer kulturelle, helsemessige, politiske, samfunnsvitenskapelige og økonomiske utfordringer. For å imøtekomme dette bør det legges til rette for økt samarbeid om forskning, både internt ved UiT og med eksterne parter. Tematiske satsinger er et godt virkemiddel for å stimulere til denne typen tverrfaglig forskning.

Innspill fra bærekraftkomitéen

Bærekraftkomitéen mener at bærekraftsperspektivet må inkluderes i alle nye prosjekter, uavhengig av hvilket fagområde prosjektet er tilknyttet. Flere tverrfaglige og tverrfakultære

forskningsprosjekter vil ha særlig betydning for det helhetlige blikket på de utfordringene vi står overfor. For UiT er det naturlig å fokusere på utfordringer i nord.

Det bør være krav om at omtale av bærekraftsmålene og hvilke(t) bærekraftsmål prosjektet vil bidra til for tildeling av interne midler. Særlig viktig er dette når de store satsingene lyses ut, slik som tematiske satsinger og Aurora sentre.

Innspill fra forskningsstrategisk utvalg (FSU)

FSU har gitt innspill om at bærekraftsmålene må framheves ved UiT, slik at ansatte og studenter får tydelige signaler om betydningen av målene for UiT som institusjon. Samtidig er det slik at bærekraftsmålene samlet omfatter alt, og resultatet blir derfor lett at søkelyset på disse ikke gir noen retning og prioriteringen derfor uteblir. Fokus på ett bærekraftsmål kan stå i kontrast mot andre mål og man kommer opp i et dilemma, og ulike bærekraftsmål kan bli satt opp mot hverandre.

De tematiske satsingene bør evalueres i forhold til de langsiktige målene om å lage utdanningsløp som følger bærekraftsmålene. Tematiske satsinger inkluderer elementet tverrfaglighet, som framheves som essensielt i arbeidet med bærekraftsspørsmål.

Åpen forskning (Open Science) er viktig i forhold til flere av bærekraftsmålene. Både åpen forskning og likestilling er områder som UiT har jobbet godt med over tid, og inngår som viktige elementer i arbeidet med bærekraftsmålene. Dette må tas med videre under arbeidet med implementeringen av målene ved UiT.

Forslag til tiltak for bærekraft i forskning

- Krav om at omtale av bærekraftsmålene og hvilke(t) bærekraftsmål prosjektet bidrar til for tildeling av interne midler.
- Økt synliggjøring av bærekraftsmålene og UiTs fokus på disse for studenter og ansatte.
- Evaluering av de tematiske satsingene i forhold til de langsiktige målene om å lage utdanningsløp som følger bærekraftsmålene.
- UiT må fortsette sitt engasjement for åpen forskning og likestilling, mangfold og inkludering.

3.4 Bærekraft i arbeid med innovasjon ved UiT

Universitetenes kjerneoppgaver er å drive utdanning, forskning, innovasjon og formidling. Viktigheten av innovasjon og hvordan innovasjon kan bidra til å løse samfunnsoppgavene, er blitt tydeligere de senere årene. Det er økende forventninger til at norske universiteter og

høgskoler skal bidra til verdiskaping og sysselsetning gjennom innovasjon; at forskning danner grunnlag for nye tjenester, nye måter å løse tjenester på, nye produkter, nye bedrifter og lignende. Parallelt er det et økende behov for, og ønske om, at studentene har kunnskap om innovasjon og entreprenørskap når de er ferdige med sin grad.

Begrepet innovasjon har gradvis utviklet seg til å dekke mer enn utvikling av et produkt eller en teknologisk prosess. Innovasjon er nyttiggjørelse av noe nytt; en teknologi, et produkt, en tjeneste eller noe annet. Innovasjon anses derfor som en sentral indikator på utvikling og en medfølgende forbedring.

Status for bærekraft i innovasjon

Både forskning, utdanning og formidling inkluderer elementer av innovasjon, og dette bør og kan utnyttes i arbeidet med implementeringen av bærekraftsmålene ved UiT. Ved UiT jobbes det med innovasjon på mange måter. I 2020 ble *Handlingsplan for innovasjon og entreprenørskap (2020-2025)* ved UiT vedtatt. Den har følgende visjon:

UiT skal være en pådriver for økt innovasjon og tjenesteutvikling i nordområdene

I handlingsplanen er det seks målsetninger frem mot 2025:

- Øke vår innovasjons- og entreprenørskapsaktivitet.
- Utdanne studenter som bidrar til innovasjon og entreprenørskap.
- Synliggjøre UiT som et innovativt universitet.
- Styrke FoU-samarbeidet med næringslivet.
- Videreutvikle UiT som samarbeidspartner for innovasjon i offentlig sektor.
- Styrke satsingen på tjenesteinnovasjon og tjenstedesign.

Handlingsplan for innovasjon har mest fokus på innovasjon i forskningen – utvikling av nye tjenester og produkter. Samtidig er det viktig å tenke på og å ha fokus på innovasjon i utdanningene – ikke bære lære om innovasjon som fag, men innovativ undervisning for bedre utdanning og ta i bruk teknologi for å tilrettelegge for undervisning for flere. Ved UiT jobbes det mye med dette.

I rapporten *Livslang læring i nord* (UiT, 2021) er det sett nærmere på hvordan UiT kan tilrettelegge for mer fleksible og digitaliserte utdanninger. Nye samfunnsbehov som tilgang til ny kunnskap gjennom hele livet (livslang læring) og tilgang på ny teknologi, åpner muligheten for å tenke innovativt i forhold til hvordan utdanning og undervisning organiseres.

Innovasjon i formidling bidrar også til å nå bærekraftsmålene gjennom å ta i bruk nye metoder, teknikker og teknologi for å nå ut med kunnskap.

Corona-pandemien har gitt UiT og hele verden et push på å ta i bruk ny teknologi for formidling og samhandling gjennom for eksempel bruk av podcast, webinarer og andre digitale samhandlings- og møtearenaer. Mye var tatt i bruk også før pandemien, men bruken har skutt fart som et resultat av den.

Ved universitetsmuseet jobbes det aktivt med at utstillinger og annen formidlingsaktivitet skal være innovativ.

Eksempler på innovasjonsaktivitet med bærekraftsrelevans ved UiT

Sentre for fremragende innovasjon (SFI)

Forskningsrådets ordning med SFI er åpen for alle temaer som kan være av betydning for innovasjon og verdiskaping i næringslivet. UiT leder nå tre SF-er og er partner i en. Alle disse sentrene jobber med innovasjoner som vil kunne bidra til bærekraftig utvikling.

CIRFA - Centre for Integrated Remote Sensing and Forecasting for Arctic Operations

CIRFA er en kunnskapshub for forskning og utvikling av arktisk overvåkningsteknologi, som fjernmåling, signal prosessering, radar-teknologi, RPAS teknologi, numerisk modellering og data assimilasjon. Innovasjonene er en dronebaserte sne-radar, olje utslipp modellering og predikasjon og vindsimulering (synthetic aperture radar data). Senteret ledes fra NT-fak.

DSOLVE - Centre for the development of biodegradable plastics in marine applications – Innovations for fisheries and aquaculture

DSOLVE har som hovedmål å redusere plastavfall og tilhørende problemer i det marine miljø, som makro-/mikroplast og spøkelsesfiske, forårsaket av fiskeri- og akvakulturindustrien. De negative miljø- og samfunnsøkonomiske virkningene kan reduseres betydelig i disse sektorene ved å erstatte tradisjonell plast med nye biologisk nedbrytbare materialer. Senteret ledes fra BFE-fak.

Visual Intelligence

Senteret vil utvikle bedre verktøy for blant annet å oppdage hjertesykdommer og kreft, overvåke og påvise naturressurser og overvåke miljø og klima, risiko og potensielle naturkatastrofer. Aktivitetene vil bidra til å løse viktige samfunnsutfordringer relatert til helse, ressursstyring og miljø- og klimaovervåking. Senteret ledes fra NT-fak.

HARVEST - Technologies for sustainable biomarine value creation

HARVEST skal utvikle teknologi som kan finne og overvåke bestandene, fiske opp forsvarlige mengder og deretter prosessere de marine råvarene til verdifulle produkter for å skape nye biomarine verdikjeder. Senteret er ledet av Sintef Ocean med UiT som partner.

CO₂ utslipp og alger

I det tidligere omtalte Arctic Centre for Sustainable Energy (ARC) gjennomfører UiT et prosjekt i samarbeid med Finnfjord AS. Prosjektet går ut på å rense CO₂ fra avgasser fra Finnfjord smelteverk og bruke dette som «mat» for mikroalger. Mikroalgene kan brukes til å lage mange produkter som for eksempel fiskefôr som det er stort behov for innen norsk oppdrettsnæring.

Teknologi til elektriske båter

Forskere ved UiT har gjennom prosjektet GMV Zero bidratt til utvikling av den første helt elektriske røkterbåten i verden. Teknologien er utviklet i samarbeid med Grovfjord Mekaniske verksted (GMV). De har benyttet forskningsbasert kunnskap til en bærekraftig løsning av et praktiske problem, i tett dialog og samarbeid med en bedrift. Det er et solid bidrag til å redusere utslipp og forurensing i ei næring som er sentral i videre samfunnsutvikling i Norge.

UiT BA senter Nord

UiT etablerte i 2017 BA senter Nord - et kompetansesenter for bygg- og anleggsbransjen i Nord-Norge. Senteret er også en del av og delfinansiert av forskningsrådets *Kapasitetsløft*, og er organisatorisk lagt til IVT-fakultet. Senteret leder eller er partner i prosjektene DeConcrete, Circulus, Green arctic building, HyTrEc og Spring. Felles for disse forskningssamarbeidene (bedrifter/forskning) er at de ser på bærekraftige og grønnere løsninger.

Innovasjon for bedre helse

UiT har sammen med UNN utviklet en behandling for en sjelden blødersykdom hos barn, som kan medføre at barn får alvorlige lidelser eller i verste fall dør på grunn av en blødersykdom som forkortes FNAIT, og som skyldes at moren danner antistoffer mot fosteret og dermed bryter ned barnets blodplater. Denne behandlingen testes nå ut på mennesker i klinisk fase II og rettighetene til videre utvikling er overtatt av det amerikanske selskapet Rallybio.

Innovasjon for kartlegging av lese- og skrivevansker

Ved HSL-fakultetet har de utviklet *Literate* dysleksitest. Screeningstesten er utviklet for å avdekke lese- og skrivevansker og dysleksi hos ungdom og voksne. Gjennom et forskningsbasert innovasjonsarbeid er det utviklet seks ulike tester slik at det på en enkel og fleksibel måte kan gjennomføres kartlegging av lesevansker. *Literate* er et eksempel på at det også innenfor humaniora og samfunnsfag kan utvikles forskningsbaserte innovasjoner med stort verdiskapingspotensialet og som også tar samfunnsansvar. I 2020 fikk Trude Nergård Nilssen UiTs innovasjonspris for sitt arbeid med *Literate*.

Studenter og innovasjon

UiT har fire studentgrupperinger som har mottatt økonomisk støtte fra Forskningsrådet for deres forskningsfunn ved UiT. Disse er Medsensio, Keenious, Pazing og i 2021 Akti. De tre første er av en slik art at bærekraftig eller grønn ikke er en hovedkarakter, men Akti definerer seg selv som en kommende etablering for kortreist og bærekraftig reiseliv. Forretningsideen er en app for bruk av lokalbefolkningen til å kjøpe restplasser innen segmentet reiseliv. Dette vil øke lønnsomhet og representerer et grønt alternativ til lengre reiser.

Utstillingen Arv

Utstillingen Arv er produsert i samarbeid mellom HSL og UMAK. Den ble åpnet ved universitetsmuseet i 2018 i forbindelse med 50-årsjubileet til universitetet. Utstillingen er basert på et stort forskningsprosjekt innen arkeologi om menneskelig påvirkning på kultur og miljø, og kunstneren Joar Nango har vært sentral i utformingen. Utstillingen er et eksempel på innovativ formidling av forskningsbasert kunnskap. *Arv* er nå på reise i landsdelen (Alta-Bodø).

Veien videre for bærekraft i innovasjon

For å jobbe godt med bærekraft i innovasjon ved UiT, er det først og fremst viktig å jobbe med innovasjon generelt. *Handlingsplan for innovasjon og entreprenørskap* gir retning for innsatsen som må til for å at UiT skal jobbe godt med innovasjon særlig i forskningen og som fag i undervisningen, og med det også opp mot bærekraft som er et tydelig satsingsområde for UiT. Handlingsplanen kan revideres ved behov og en endring ved første revidering bør være å synliggjøre miljømessig, sosial og humanistisk bærekraftige innovasjoner.

Det jobbes også godt med innovasjon i både utdanning og formidling ved UiT uten at det er like lett å få øye på. Utdanningsfeltet er i rask utvikling og det er viktig å ta stilling til

hvordan UiT ønsker å balansere mellom nettbasert og campusbasert undervisning. Stor grad av nettbasert undervisning gir tilbud til flere som er i tråd med bærekraftsmål 4 *God utdanning* og 10 *Mindre ulikhet*, men kan gå på bekostning av utdanningskvaliteten. Gode planer for hvordan UiT skal legge opp sin utdanning fremover vil være viktig og det er gode muligheter for å være innovativ i hvordan undervisningen legges opp. Mange nye verktøy er tilgjengelig og det er en stadig diskusjon om balansen mellom digital/nettbasert undervisning versus fysisk, campusbasert undervisning. Det er viktig å finne balansen mellom å være innovativ, nytenkende og ta i bruk nye muligheter grunnet tilgang på ny teknologi og det å holde på kvaliteten. Dette er blant annet behandlet i rapporten *Livslang læring i nord*.

Det er store muligheter for å drive innovasjon i formidlingen – ikke minst pga stadig tilgang på ny teknologi. Universitetsmuseet er en relevant arena både for innovasjon i formidling av forskning på bærekraft og i bruk av ny teknologi som også kan nå ut til publikum utenfor museets vegger. Open access er et godt eksempel på innovativ forskningsformidling som er i stadig utvikling. Her har UiT vært en pådriver i mange år og har en klar holdning til at dette er et viktig arbeid. Det bygger også opp under bærekraftsmål 4 *God utdanning* og 10 *Mindre ulikhet*.

UiT deler hvert år ut en innovasjonspris. I statuttene for prisen heter det: «Prisen tildeles på bakgrunn av innovative idéer som har framkommet på basis av innovasjonsarbeid ved UiT, og som har kommet eller har stort potensiale til å komme til anvendelse i samfunnet i form av samfunnsnyttighet og/eller verdiskapning.» Det bør vurderes å endre statuttene slik at bidrag til en bærekraftig utvikling kommer inn som en del av vurderingen.

Forslag til tiltak for bærekraft i innovasjon

- Tett oppfølging av *Handlingsplan for innovasjon og entreprenørskap*.
- Styrke fokus på innovasjon for bærekraftig utvikling ved revidering av *Handlingsplan for innovasjon og entreprenørskap*.
- Følge opp rapporten *Livslang læring i nord*.
- Endre statuttene for innovasjonsprisen slik at bidrag til en bærekraftig utvikling kommer inn som en del av vurderingen.

3.5 Bærekraftig drift ved UiT

Status for bærekraft i drift

Handlingsplan for bærekraft og miljøledelse ved UiT

Arbeid med å sikre bærekraftig drift ved UiT følges opp gjennom [*Handlingsplan for bærekraft og miljøledelse*](#), som er beskrevet tidligere i denne rapporten (kap 2.3).

I styrevedtak fra september 2019 ble universitetsdirektøren bedt om å ferdigstille handlingsplan for bærekraft og miljøledelse og i det arbeidet vurdere hva som vil kreves av tiltak om UiT skal kunne halvere sitt klimaavtrykk innen 2025 og nærme seg nullutslipp innen 2030.

Bakgrunn for utarbeidelse av handlingsplan for bærekraft og miljøledelse

Klimalov og naturmangfoldslov

I forlengelsen av Parisavtalen har Stortinget fastsatt prosentvise mål for norsk klimapolitikk. Langsiktige målsetninger for 2030 og 2050 er skrevet inn i en egen klimalov, som trådte i kraft januar 2018. Gjennom den har Stortinget besluttet at Norge skal bli et såkalt lavutslippssamfunn i 2050. I praksis vil dette kreve store og raske utslippskutt som omfatter alle sektorer og samfunnsområder.

En annen kritisk miljøutfordring som de senere år er blitt omfattet av internasjonale avtaler og nasjonal lovgivning, dreier seg om truslene mot det biologiske mangfoldet. I Norge har Stortinget vedtatt en egen *Lov om naturmangfold*. Lovens formål er at naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser, skal tas vare på ved bærekraftig bruk og vern, også slik at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel, nå og i fremtiden, også som grunnlag for samisk kultur.

UH-sektoren går foran

Universitets- og høyskolesektoren i Norge har et samlet campusareal på 3,4 millioner kvadratmeter, og omfatter om lag 300 000 studenter og 38 000 årsverk. UH-sektoren utgjør dermed en betydelig del av norsk statlig sektor (om lag 30%), og det er opplagt at UiT og andre universiteter må yte vesentlige bidrag dersom Norge skal kunne oppfylle sine inngåtte forpliktelser, både knyttet til klima- og naturmangfold.

I den internasjonale og nasjonale debatten om klimautfordringene har mange tatt til orde for at universitetene ikke bare bør ta sin proporsjonale andel av utslippskuttene, men at de må gå

foran i arbeidet med å redusere klimautslipp, og at det er rimelig at målsetningene for reduksjon av klimaavtrykket til UH-sektoren bør være mer ambisiøse enn for andre sektorer i staten.

Grønne indikatorer for UH-sektoren

I 2019-20 utarbeidet Asplan Viak to rapporter om grønne indikatorer for UH-sektoren. Tanken var at det skulle velges ut et sett av indikatorer som virksomhetene i UH-sektoren skulle rapportere på og som kunne være grunnlag for en «grønn» konkurranse mellom virksomhetene. Indikatorene skulle benyttes for å synliggjøre og overvåke klima- og miljøfotavtrykket til en campus over tid. Forslaget var på høring våren 2020. Høringsinnspillene var tydelige på at det ikke var ønske om å innføre indikatorer som grunnlag for sammenligning og konkurranse mellom UH-institusjonene og forslaget ble dermed lagt på is.

Campusutvikling

UH-sektoren er en av de største eiendomsaktørene i statlig sektor og kan med det gi viktige bidrag til å oppfylle bærekraftsmålene gjennom bruk og forvaltning av sine bygg og arealer.

Campusutviklingsplaner er et viktig redskap for å legge til rette for en fremtidsrettet utvikling av campus som støtter opp om institusjonens faglige prioriteringer. En campusutviklingsplan skal være en helhetlig og langsiktig plan for effektiv og god utvikling av bygg, eiendom og infrastruktur.

Ved UiT jobbes det med å lage campusutviklingsplaner for alle campuser. Planen for Harstad ble ferdigstilt i 2017. Planene for Alta og Tromsø hadde oppstart i 2020, og er forventet ferdigstilt i 2022. Narvik har jobbet tiltaksbasert, og ledet campusutviklingsarbeid med et konseptvalgprosjekt som ble ferdigstilt tidlig i 2020.

I UiTs virksomhetsplan for 2021 fremgår det et tiltak om utarbeidelse av en overordnet campusutviklingsstrategi som setter retning for alle campusutviklingsplanene.

Avtale med Skift (næringslivets klimaledere)

Skift er et næringslivsdrivet klimainitiativ. Formålet med initiativet er å identifisere nye forretningsmuligheter på veien mot lavutslippssamfunnet, og være en pådriver for å nå Norges klimamål innen 2030. Initiativet skal belyse, for næringslivet og for staten, hvilke

forretningsmuligheter som eksisterer i overgangen til lavutslippssamfunnet, og peke på tiltak som trengs.

I 2020 underskrev UiT en samarbeidsavtale med Skift. Der fremgår det at Skift og UiT ønsker å utforske muligheten for å utvikle et samarbeid med fokus på bærekraft. UiT vil kunne være en samarbeidspartner inn i prosjekter og kunnskapsutvikling for Skift og Skift sine medlemsbedrifter der dette gir verdi for begge parter.

Skift har igangsatt en rekke initiativ for å oppfordre næringsliv og andre virksomheter til å gjøre grep for mer bærekraftig drift. Ett av disse er «10 prinsipper for grønt innkjøpsvet». I handlingsplan for bærekraft og miljøledelse er det fra 2021 lagt inn at UiT vil vurdere å signere på dette initiativet. Et annet initiativ som også kan vurderes, men som ikke er kommet med i handlingsplanen, er «Grønnvaskingsplakaten». Grønnvasking er en form for misledende markedsføring der et produkt eller en virksomhet fremstilles som bedre enn den faktisk er i forhold til innvirkning på klima, natur og mennesker. Plakaten skal være en rettesnor for små og store virksomheter som vil unngå grønnvasking og bidra positivt til at det grønne skiftet skjer raskere.

Veien videre for bærekraft i drift

Handlingsplanen for bærekraft og miljøledelse er et godt verktøy for å holde oppmerksomhet på aktiviteter for bærekraftig drift av universitetet. Det er viktig med gode prosesser for oppfølging og videreføring av planen for å få med gode, tidsriktige tiltak og sikre tempo i omleggingstakten slik at UiT har sjanse for å nå målet om tilnærmet karbonnøytralitet i 2030.

Gjennom arbeidet med campusutviklingsplaner er det mulig å legge inn tydelige føringer for hvordan man ønsker at UiT skal arbeide med bærekraft i den fysiske utviklingen av bygg, areal og infrastruktur. Det er viktig å sikre tilstrekkelig oppmerksomhet på bærekraft ved utarbeidelse av disse planene. Å få på plass en overordnet campusutviklingsstrategi som setter retning for alle campusutviklingsplanene også relatert til bærekraftige løsninger, vil være et nyttig verktøy for videre arbeid med bærekraft i driften av UiT.

Gjennom oppfølging av avtalen med Skift og de initiativ Skift legger opp til, er det mulig for UiT å få god drahjelp med å legge til rette for en mer bærekraftig drift.

Sammenheng mellom teori og praksis

Programstyret i samfunnsplanlegging og kulturforståelse viser til oppslag i Khrono 26.02.21 og programmet Sløsesjokket på NRK 21.01.21 der det ble satt fokus på en praksis, også ved UiT, knyttet til gjenbruk av kontormøbler og annet utstyr. Det oppleves som svært problematisk å undervise i bærekraftsmål, deriblant sirkulærøkonomi, når det ikke ser ut til at dette følges opp i egen organisasjon.

Innen pedagogisk forskning på bærekraftig utvikling og utdanning skilles det mellom utdanning om, utdanning for og utdanning som bærekraftig. Utdanning som bærekraftig innebærer at man kombinerer kunnskap og holdninger med en bærekraftig praksis. En bærekraftig utdanning må bety at studentenes opplevelser i praksis på lærestedet henger sammen med de kunnskapene og holdningene man forsøker å fremme. Et universitet som vil satse på bærekraft som forsknings- og utdanningstema bør også ha dette som en gjennomgående praksis.

Programstyret oppfordrer derfor til at det på UiT settes krav om større grad av ombruk av eget utstyr, returavtaler, ta inn grønne verdier i alle innkjøpsavtaler.

Tiltak for gjenbruk og grønne innkjøp er med i handlingsplanen og det jobbes for å bedre systematikk og tilrettelegging på disse områdene.

Forslag til tiltak for bærekraft i drift

- Følge opp *Handlingsplan for bærekraft og miljøledelse*.
- Sikre god oppmerksomhet på bærekraft ved utarbeidelse av campusutviklingsplaner ved UiT.
- Utarbeide overordnet campusutviklingsstrategi som gir tydelig retning for bærekraftige løsninger.
- Ta i bruk mulighetene som ligger i avtalen med Skift.
- Bedre synliggjøring av bærekraftig drift – vis at vi mener det!

3.6 Bærekraft i formidling ved UiT

Status for bærekraft i formidling

Som vist i denne rapporten, følges bærekraftsmålene opp i undervisning, forskning, innovasjon og drift ved UiT. For at tiltakene skal bli tatt i bruk og for å vise studenter, ansatte og omverdenen den jobben som blir gjort, er det viktig at dette blir formidlet og synliggjort. UiT er en viktig samfunnsaktør, og kan gjennom god formidling bidra til å skape gode holdninger til og øke kunnskapen om bærekraft.

Av UiTs kommunikasjonsstrategi fremgår det at:

... kommunikasjon er et strategisk virkemiddel for å realisere strategien Drivkraft i Nord. Gjennom god kommunikasjon skal vi sikre god dialog med våre målgrupper og skape et tydelig, enhetlig og riktig bilde av vår virksomhet, vår forskning, utdanning og innovasjon.

Noen elementer i formidlingsaktiviteten ved UiT som kan relateres til bærekraft

Publisering av forskningsdata

Forskningsresultater publiseres i egnede tidsskrifter.

Tidsskriftet Ottar som gis ut av universitetsmuseet, er en fin arena for allmenformidling av forskningsresultater. Her har mye god forskning blant annet relatert til bærekraftsmålene blitt formidlet gjennom mange år.

Nettsidene

Man kan finne informasjon om UiTs arbeid relatert til bærekraft på nettsidene

uit.no/baerekraft og <https://uit.no/baerekraftogmeg>

Oppfølging av initiativ fra bærekraftkomitéen

På UiTs nettside uit.no/baerekraft ligger det informasjon om arbeidet til bærekraftkomitéen, bærekraftpilotene og studietilbud knyttet opp mot bærekraftsmålene.

Kommunikasjonsseksjonen i administrasjonen er tett på bærekraftkomitéen og bidrar med å følge opp initiativ som medlemmene der kommer med. Eksempler på større initiativ er [nattevandringen med Norad i 2019](#) og bærekraftsmål-kampanjen som ble lansert november 2020. I forbindelse med kampanjen ble det bygget opp en ny nettside som gjerne kan videreutvikles (<https://uit.no/baerekraftogmeg>).

Nyhetssaker

Nyhetssaker på uit.no/nyheter som handler om å stoppe klimaendringer, blir merket med bærekraftsmål 13, fordi dette var klimamålet UiT ønsket å fremme ekstra i forbindelse med nattevandringen i 2019. I 2020 var 21 saker tagget på denne måten.

Facebook

På <https://www.facebook.com/uitbaerkraft/> er det god oversikt over ulike aktiviteter knyttet til bærekraft ved UiT – både i regi av bærekraftpilotene og andre.

Universitetsmuseet

Ved universitetsmuseet gjøres det viktig arbeid med sikring av og formidling av kunnskap om nordlig kultur- og naturarv. I formidlingen jobbes det aktivt med at utstillingene viser gjennomtenkt og implementert bærekraft. Utstillingene, og øvrig formidling via tidsskriftet Ottar, Vin og Viten seminarer, og utstrakt aktivitet via SoMe, skal være forskningsbasert, innovativ, ha aktualitet og samfunnsrelevans, og inneha perspektiver på kjønns mangfold. Formidlingen skal videre være bærekraftig, både med hensyn til tematikk, arbeidsprosesser i produksjonen, og ha innretning mot ulike publikumsgrupper.

Møteplasser

Gjennom å arrangere og delta på konferanser, seminarer og andre arrangementer, formidler UiT mye av sin aktivitet til forskningsmiljøer og andre deler av samfunnet. Med det sterke fokuset UiT har og ønsker å ha på bærekraft er dette et naturlig fokus og tema på slike arrangementer. Dette gjøres allerede i stor grad. På Peter F Hjort seminaret i 2021 var for eksempel tema for ei seminarrekke over fire dager hvordan ny og banebrytende forskning fra UiT kan være en drivkraft i nord, og bidra til å skape bærekraftige løsninger som samfunnet trenger i framtida.

Podkast - forelesningsrekke om klimakrisa

Andrea Tilche, tidligere ansvarlig i EU-kommisjonen for forskning på klimaendringer, har vært ansatt som spesialrådgiver ved UiT. I løpet av sitt engasjement har han holdt seks seminarer ved UiT relatert til klimakrisa. Innholdet i seminarene er presentert i en podcast-serie i ni deler som er presentert på nettsidene til ARC.

[Climate Change – – and the transition to a zero-emission society \(uit.no\)](https://uit.no/Climate-Change--and-the-transition-to-a-zero-emission-society)

Studentprosjekt - Bær fram Harstad

Ved BFE-fakultetet, campus Harstad, gis det et årsstudium i praktisk prosjektledelse. Studentenes felles prosjektarbeid er et arrangement. I 2020 var tematikken *Ærekraft* - om bærekraftig utvikling. I 2021 ble det gjennomført et heldigitalt arrangement med tittelen *Bær fram Harstad* – en digital konferanse med søkelys på hvordan bærekraft kan brukes som omdømme i Harstadregionen, med forankring i FNs bærekraftsmål.

Formidling i bokform - Et tverrfaglig blikk på Polhavet

UiT-professor Paul Wassmann er redaktør for boka *Whither the Arctic Ocean?* som ble lansert i mai 2021. Det er ifølge Wassmann for sent å snu utviklingen i Arktis. Han uttrykker

at det er grunnleggende nødvendig å forstå hva som skjer i Polhavet for å kunne sikre en bærekraftig utvikling, ikke bare i Arktis, men på hele den nordlige halvkulen.

Veien videre for bærekraft i formidling

Det bør være en målsetting at bærekraft implementeres i all aktivitet ved UiT, og at formidlingsaktiviteten gjenspeiler dette. Kommunikasjonspolicyen følger strategien *Drivkraft i nord*, og der står det at UiT bruker FNs bærekraftsmål som grunnlag for prioriteringer. Da er det naturlig at formidlingsarbeidet også gjør det.

For å tydeliggjøre UiTs satsing på og holdning til bærekraftsarbeidet, bør det vurderes å etablere et team som jobber helhetlig med å synliggjøre UiTs innsats på området.

UiT har klare målsetninger om å bidra til å nå bærekraftsmålene. Dette bør komme tydelig frem på UiTs nettsider. Det bør gjøres en jobb med å systematisere og synliggjøre innsatsen og holdningen på nettsidene i større grad. Det er også nødvendig å synliggjøre bærekraftsarbeidet bedre på forsida til uit.no.

Dagens unge er opptatt av bærekraft og god synliggjøring og formidling av UiTs satsing på området kan bidra til rekruttering av både studenter og ansatte. For å nå studentene med det utstrakte tilbudet UiT har på dette området, er det viktig at det er godt synlig.

I dag kan man finne informasjon om studietilbud relatert til bærekraftsmålene på nettsiden <https://uit.no/baerekraft>. Der kan man klikke seg inn på hvert av bærekraftsmålene og få oversikt over de studietilbud som kan knyttes til hvert av dem. Det er også mulig å bruke nettsida <https://uit.no/baerekraftogmeg> der det også fremgår en oversikt over studietilbudet knyttet til noen av de mest sentrale bærekraftsmålene for UiT. Det vil være naturlig å samle informasjonen på ett sted.

Det er ønskelig at alle nyhetssaker som kan relateres til bærekraftsmålene tagges med relevant bærekraftsmål.

Synliggjøring av bærekraftsfokus er ikke bare viktig på digitale flater. De 17 bærekraftsmålene må være mer synlig på studiestedene i de arealene studentene oppholder seg på. Dette vil understreke UiTs satsing på området og å gi studenter og ansatte følelse av å tilhøre en virksomhet som tar bærekraft på alvor. På campusen i Harstad får studenter og ansatte tydelig formidlet dette. Der blir man møtt med bærekraftsmålene nedfelt i gulvet i

inngangspartiet slik at alle som går inn og ut av foajeen blir minnet om de mange og viktige bærekraftsmålene.

Bærekraftsmålene nedfelt i gulvet i foajeen ved campus Harstad. Foto: Bård B Michalsen.

Universitetsmuseet er en viktig arena for UiT med tanke på å formidle perspektiver på bærekraft til et allment publikum. Det kunne vært nyttig med en gjennomgang av egen praksis med hensyn til hva som gjøres bra og hva som kan forbedres i forhold til å følge opp bærekraftsmålene gjennom formidlingsaktiviteten ved universitetsmuseet.

Bærekraftsmarsjen som ble gjennomført i 2019 i samarbeid med NORAD var en stor suksess og en fin arena for å sette fokus på bærekraftsmålene og kunnskap som utvikles ved UiT relatert til det. Det har blitt foreslått å gjennomføre dette som et årlig tiltak ved UiT.

Det er kommet inn forslag om at etablering av en bærekraftspris som en av prisene som årlig deles ut av UiT styret, kan være en fin måte å løfte frem gode initiativ og å synliggjøre og formidle innsatsen.

Gjennom å arrangere og delta på små og store arrangementer er det gode muligheter for å sette fokus på og nå ut med kunnskap om bærekraft.

Forslag til tiltak for bærekraft i formidling

- Etablerere team som jobber med en kommunikasjonsplan/ kommunikasjonsstrategi for UiTs aktivitet knyttet til bærekraft.
- Samle nettfremidling av UiTs bærekraftsaktivitet på ett sted og oppdatere og videreutvikle dette.
- Synliggjøre UiTs bærekraftsatsing på forsida til uit.no.
- Merke nyhetssaker på nettsidene med relevant bærekraftstagg.
- Synliggjøre bærekraftsmålene på UiTs campus.
- Gjøre en gjennomgang av hvordan bærekraftsmålene følges opp i formidlingsaktiviteten ved universitetsmuseet.
- Arrangere årlig bærekraftsmarsj.
- Etablere en bærekraftspris.
- Vurdere bærekraft som tema på UiT-initierte konferanser og seminarer.

Bærekraftshjulet. Grafikk: www.fn.no

4 Oppsummering og veien videre

Denne rapporten viser at det gjøres mye ved UiT som bidrar til å nå bærekraftsmålene. Det fremkommer også at det er store muligheter for å gjøre mer. Tydeliggjøring av UiTs holdning til bærekraftsmålene og synliggjøring av dette for studenter, ansatte og omverdenen er momenter som kommer frem i flere sammenhenger.

Tverrfaglighet er et gjennomgående tema for muligheten til å nå bærekraftsmålene. Det er allerede mange tverrfaglige initiativ og prosjekter ved UiT, men viktigheten av det som et bidrag for å nå bærekraftsmålene kan tydeliggjøres blant annet gjennom å etablere obligatoriske tverrfaglige og tverrfakultære emner for alle studenter uavhengig av studium.

Av rapporten kommer det frem at det gjøres mye relatert til bærekraft i undervisningen ved UiT, men det kan strammes opp, systematiseres og i større grad innføres som krav i alle fag og studieprogram. Det foreslås at alle oppgaver som leveres skal ha en vurdering av bærekraft.

Det er gjennom arbeidet med rapporten kommet frem en rekke forslag til tiltak som kan styrke UiTs arbeid med å bidra til å nå bærekraftsmålene. Ved å samle disse tiltakene i en handlingsplan, vil UiT kunne få seg et godt dokument for videre oppfølging av egen innsats for å bidra til å nå bærekraftsmålene. I arbeidet med en handlingsplan er det viktig at det også gjøres vurdering av budsjettmessige konsekvenser av tiltak som foreslås. En slik handlingsplan vil kunne bidra til mer fokusert oppfølging av innsatsen og lettere sikre fremdrift.

Tabellen under viser en oppsummering av tiltakene som er foreslått i rapporten.

Forslag til tiltak for bærekraft i helhetlig satsing
Utvidet administrativ ressurs for oppfølging og koordinering av bærekraftsinitiativ.
Utpeke en person i UiTs ledergruppe med særlig ansvar for bærekraft
Evaluerer ordning med bærekraftpiloter
Koble bærekraft tydelig inn i den nye strategien for UiT
Avklare forhold mellom å oppfordre til redusert reiseaktivitet som klimatilskudd og behov for utveksling/reise for kunnskapsutveksling og nettverksbygging
Følge opp opprop for å få universitetene til å ta klimaansvar
Leverer data til THE impact ranking
Forslag til tiltak for bærekraft i utdanningene
Bruke problembasert undervisning for å involvere både studenter og lærere
Tidlig introduksjon av bærekraftsbegrepet til studenter – for eksempel i Debut-uka og ex phil
Tydelig visuell profilering av bærekraftsmålene på alle studiesteder
Inkludere refleksjon rundt bærekraft i oppgaver på alle studienivå
Gjennomgå studieporteføljen for å identifisere og eventuelt integrere bærekraftelementer der dette mangler. Inkludere bærekraft som et læringsmål i alle studieplaner
Etablere obligatoriske tverrfaglige og tverrfakultære emner for alle studenter uavhengig av studium
Ta i bruk bærekraftsportal for forskning og undervisning som er under utvikling av NMBU som idébank for undervisning om bærekraft
Utforme «verktøykasse» om bærekraft for undervisere
Innføre bærekraft som obligatorisk tema i pedagogiske kurs for undervisere
Forslag til tiltak for bærekraft i forskning
Krav om at omtale av bærekraftsmålene og hvilke(t) bærekraftsmål prosjektet bidrar til for tildeling av interne midler
Økt synliggjøring av bærekraftsmålene og UiTs fokus på disse for studenter og ansatte
Evaluerer av de tematiske satsingene i forhold til de langsiktige målene om å lage utdanningsløp som følger bærekraftsmålene
UiT må fortsette sitt engasjement for åpen forskning og likestilling, mangfold og inkludering

Forslag til tiltak for bærekraft i innovasjon
Tett oppfølging av <i>Handlingsplan for innovasjon og entreprenørskap</i>
Styrke fokus på innovasjon for bærekraftig utvikling ved revidering av <i>Handlingsplan for innovasjon og entreprenørskap</i>
Følge opp rapporten <i>Livslang læring i nord</i>
Endre statuttene for innovasjonsprisen slik at bidrag til en bærekraftig utvikling kommer inn som en del av vurderingen
Forslag til tiltak for bærekraft i drift
Følge opp <i>Handlingsplan for bærekraft og miljøledelse</i>
Sikre god oppmerksomhet på bærekraft ved utarbeidelse av campusutviklingsplaner ved UiT
Utarbeide overordnet campusutviklingsstrategi som gir tydelig retning for bærekraftige løsninger
Ta i bruk mulighetene som ligger i avtalen med Skift
Bedre synliggjøring av bærekraftig drift – vis at vi mener det!
Forslag til tiltak for bærekraft i formidling
Etablerere team som jobber med en kommunikasjonsplan/ kommunikasjonsstrategi for UiTs aktivitet knyttet til bærekraft
Samle nettformidling av UiTs bærekraftsaktivitet på ett sted og oppdatere og videreutvikle dette
Synliggjøre UiTs bærekraftsatsing på forsida til uit.no
Merke nyhetssaker på nettsidene med relevant bærekraftstagg
Synliggjøre bærekraftsmålene på UiTs campus
Gjøre en gjennomgang av hvordan bærekraftsmålene følges opp i formidlingsaktiviteten ved universitetsmuseet
Arrangere årlig bærekraftsmarsj
Etablere en bærekraftspris
Vurdere bærekraft som tema på UiT-initierte konferanser og seminarer

